

Департамент культури та туризму
Тернопільської обласної державної адміністрації
Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека
Тернопільський осередок Наукового товариства імені Шевченка

**НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО
ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА
І ТЕРНОПІЛЬЩИНА
(1873—1940)**

Філологічна секція: дійсні члени

Бібліографічний покажчик

Тернопіль
Видавництво «Підручники і посібники»
2021

УДК 016:001.32:80](477.84)"1873/1940"(092)
Н 34

Укладач Л. Оленич, завідувач інформаційно-бібліографічного відділу Тернопільської ОУНБ
Вступна стаття Н. Дащенко, член Тернопільського осередку НТШ, кандидат філологічних наук, доцент
Керівник проєкту й науковий редактор В. Вітенко, директор Тернопільської ОУНБ, заслужений працівник культури України
Редактор О. Раскіна
Комп'ютерний набір Л. Оленич, завідувач інформаційно-бібліографічного відділу Тернопільської ОУНБ,
С. Стахурська, завідувач канцелярії Тернопільської ОУНБ
Верстка С. Стахурська, завідувач канцелярії Тернопільської ОУНБ

**Видано за фінансової підтримки
Тернопільської обласної державної адміністрації й
Тернопільської обласної ради**

Наукове товариство імені Шевченка і Тернопільщина
Н34 (1873—1940): Філологічна секція : дійсні члени: бібліогр.
показчик / Департамент культури та туризму Терноп.
облдержадмін., Терноп. обл. універс. наук. б-ка, Терноп.
осередок НТШ ; уклад. Л. Оленич ; вступ. ст. Н. Дащенко ; кер.
проєкту й наук. ред. В. Вітенко ; ред. О. Раскіна. — Тернопіль :
Підручники і посібники, 2021. — 560 с.

ISBN 978-966-07-4021-1

Даний бібліографічний показчик допоможе досягнути й дослідити внесок наших земляків — дійсних членів Філологічної секції НТШ у розвиток науки та культури. У посібнику зібрано й систематизовано праці вчених, видання, у підготовці яких вони брали участь як редактори, перекладачі, укладачі, видавці, та літературу про їх життєвий шлях і науковий доробок.

Видання адресовано науковцям, краєзнавцям, бібліотечним працівникам, усім, кого цікавить розвиток української науки в Галичині у другій половині XIX — першій половині XX ст. та внесок дійсних членів товариства у розвиток світової наукової думки.

УДК 016:001.32:80](477.84)"1873/1940"(092)

ISBN 978-966-07-4021-1

© Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека, 2021

Когорта земляків-тернополян серед дійсних членів НТШ

В історії української наукової думки та дослідницької діяльності значне місце належить Науковому товариству імені Шевченка. І хоч воно перебувало в зоні впливу кількох держав – Австро-Угорщини, Росії та Польщі, – проте гуртувало непересічних особистостей свого часу. Значна роль НТШ зумовлена тим, «що товариство стало першою організаційною формою об'єднання українців незалежно від державних кордонів»¹.

На офіційному сайті НТШ зазначено: «Після першого етапу розвитку, пов'язаного з розбудовою видавничої літературної діяльності, Товариство за оновленим статутом, прийнятим у 1892 р., перетворюється в справжню багатопрофільну академію наук (з незмінним пріоритетом до проблем українознавства)»². З відстані часу ще очевиднішим стає той прорив, який здійснила когорта науковців, активних громадських і політичних діячів, об'єднаних навколо Товариства, в справі утвердження українського наукового світогляду. Організація «неоціненна з багатьох точок зору, особливо з позицій каталізатора націо- та державотворчих змін в українській науці та суспільстві, інституції, що утверджує націотворчу активність у суспільстві»³.

У науковому середовищі існують різні види академічного членства. Наприклад, до персонального складу сучасної Національної академії наук України входять дійсні члени, члени-кореспонденти та іноземні члени. Дійсними членами обираються особи, які зробили видатний внесок у розвиток відповідних напрямів науки. Дійсні члени мають відносно вищий статус порівняно з членами-кореспондентами.

Варто відзначити, що положення про «поділ на дійсних членів – науковців, які могли бути членами секцій та входити до керівництва, і звичайних – не науковців, що могли бути тільки членами комісій»⁴, було включено до Статуту НТШ ще у 1898 р. А в редакції від 29 червня 1904 р. зазначено, що товариство складається зі звичайних, дійсних і почесних членів та засновників («основателів»). У пунктах 10-

¹ Алексієвець М. Роль Наукового товариства ім. Т. Шевченка в українському національному відродженні (друга половина XIX – початок XX ст.) Тернопіль : Літопис. 188 с., с. 23.

² Наукове товариство ім. Шевченка. Онлайн-журнал. URL: <http://ntsh.org/>

³ Антонюк Т. Наукове Товариство імені Шевченка (НТШ) у формуванні та розвитку української науки. Книжкова виставка. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*: сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/3548>

⁴ Гуйванюк М. Українська літературна інтелігенція Галичини й Буковини у взаєминах з НТШ. *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія*. 2018. № 1 (47). С. 15-22, с. 16.

12 окреслено виборність, права та обов'язки дійсних членів: їх «іменує кожна поодинок секція Товариства за самостійні наукові праці, а передовсім за визначну участь у виданнях Товариства; се іменоване затверджує Виділ»⁵. Належність до секції, участь у наукових нарадах, «рішальний голос», активний і пасивний вибір до президії секції складали права таких осіб. Обов'язки формулювалися так: «Дійсні члени обов'язані самостійними працями розвивати українськоруську науку і брати визначну участь у видавництвах Товариства»⁶.

Науковою серцевиною організації є корпус дійсних членів. У різні періоди ними ставали славетні науковці та діячі філологічного напрямку. За 1873–1940 рр. у цій когорті почесне місце належить уродженцям Тернопільщини, серед яких: О. Барвінський, О. Брікнер, В. Гнатюк, З. Кузеля, Б. Лепкий, П. Лушпинський, О. Роздольський, М. Рудницький, В. Сімович, К. Студинський. А також видатні особистості, які працювали у краї чи приїжджали сюди: А. Андрохівич, І. Зілінський, І. Лукич, О. Маковей, М. Мочульський, І. Франко, В. Щурат та ін.

Серед наукових зацікавлень цих інтелектуалів – найрізноманітніші питання історії української мови, її лексики, граматики, культури мови і стилістики, а також діалектологія, історична антропоніміка, філологічне джерелознавство, лексикографія; фольклор і міфологія; історія та теорія літератури, зокрема літературознавчо-історичні та критичні аспекти творчості багатьох українських письменників та діячів попередніх століть і тодішніх сучасників; перекладацтво (зокрема з польської, чеської, словацької, російської, білоруської, німецької, угорської, румунської, італійської, французької мов) та ін. Показово, що більшість цих видатних людей були так би мовити багатовекторними, оскільки їх наукові інтереси виходили за межі філології і торкалися народознавства, етнографії, бібліографії, історії, духовної освіти. Вони публікувалися в австрійській, польській, чеській, західноукраїнській пресі; писали спогади і мемуари. А також почасти поєднували наукові пошуки з активною творчою, культурно-просвітньою, педагогічною, організаторською діяльністю, зокрема були поетами, прозаїками, перекладачами, публіцистами, критиками, педагогами і викладачами, редакторами, видавцями, художниками. Проводили активну політичну діяльність: належали до

⁵ Герич Ю. Статути Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. *Український історик*. № 1–2. 1973. С. 43–64, с. 60. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Gerych_Yu/Statuty_Naukovoho_Tovarystva_im_T_Shevchenka_u_Lvovi.pdf

⁶ Герич Ю. Цит. праця.

різних рухів, організацій (союзів), партій, були обрані до органів влади (австрійського парламенту, галицького крайового сейму, польського сейму, Народних зборів Західної України, Верховної Ради УРСР).

Їх творчий та науковий доробок зафіксований різними виданнями, зокрема тими, які публікувало саме Товариство, як-от: «Записки НТШ», розпочаті 1892 р., серійні – «Джерела до історії України-Руси», «Пам'ятки українсько-руської мови і літератури», «Етнографічний збірник», «Матеріали до українсько-руської етнології». Майданчиком для публікації досліджень членів товариства був і «Літературно-науковий вісник», наприклад В. Гнатюк на сторінках ЛНВ опублікував 417 своїх праць, Б. Лепкий – 23, О. Барвінський – 9⁷. В історії Товариства кожен його представник залишив конкретний слід. Наприклад, О. Барвінський відіграв важливу роль у розбудові структур НТШ як його голова (1893–1897 рр.), спрямовував діяльність у наукове русло, коли очолював редакцію «Записок НТШ», докладав зусилля для «підтримки та розширення взаємин товариства з представниками українського національного руху Наддніпрянської України та поширенні видань товариства в умовах заборони царськими властями українського слова»⁸.

У кінці XIX – на початку XX ст. філологічна секція зосереджувала свою діяльність у напрямках науки, видавництва, публіцистики, просвітництва. Значний доробок створено в царинах «українського мовознавства та літературознавства, бібліотечної справи, заснуванні періодичних видань, відродженні української мови і літератури, поширенні ідей наукового просвітництва та ін.»⁹. Деякі представники Товариства займалися освітньою діяльністю, тому увійшли в історію НТШ «як укладачі навчальної літератури (букварів, читанок, хрестоматій, словників, підручників з історії літератури, літературознавства, мовознавства)»¹⁰, дослідники та популяризатори творчості письменників.

Серед традицій НТШ – скрупульозне історіографічне та бібліографічне фіксування доробку українських науковців різних галузей. Про підтримання цього починання і його неперервний характер свідчить випуск нових праць у серіях

⁷ Гуйванюк М. Цит. праця, с. 17.

⁸ Гуйванюк М. Цит. праця, с. 17–18.

⁹ Багрій М., Білавич Г. Наукова, освітня, публіцистична діяльність українських письменників-членів НТШ у Львові (кінець XIX – початок XX ст.). *Іноватика у вихованні*. 2020. Вип. 11. Т. 1. С. 25–35, с. 25. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/268/195>

¹⁰ Багрій М., Білавич Г. Цит. праця, с. 25.

«Визначні діячі НТШ» та «Мемуарна бібліотека НТШ». Внесок у пошанування видатних земляків-науковців робить і Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека у співпраці з місцевим осередком НТШ. Наприклад у 2017 р. випущено бібліографічний покажчик «Наукове товариство імені Шевченка і Тернопільщина (1873–1940). Історично-філософська секція: дійсні члени», укладений Л. Оленич (Тернопіль : Підручники і посібники, 2017. 272 с.).

Тернопільський обласний осередок НТШ станом на 2021 р. налічує 385 осіб, з них 7 – дійсних членів: доктор медичних наук, професор М. Андрейчин, доктор економічних наук, професор Б. Андрушків, докторка історичних наук, професорка Е. Бистрицька, кандидат педагогічних наук, доцент Г. Возняк¹¹, письменник, драматург, журналіст, редактор Б. Мельничук, кандидат геолого-мінералогічних наук, професор Й. Свинко, кандидат історичних наук Б. Строць, доктор географічних наук, професор Л. Царик, доктор технічних наук, професор П. Ясній. Вони позиціонують різні наукові та практичні сфери діяльності: інфекціоністику, менеджмент підприємницької діяльності, археологію, релігієзнавство, краєзнавство, географію, геологію та геоекологію, математику, механіку матеріалів.

У структурі НТШ філологічна секція була однією з перших, поруч із історично-філософською та математично-природописно-лікарською. Сучасна філологічна секція включає мовознавчу та літературознавчу комісії та комісію всесвітньої літератури ім. М. Лукаша. Створений у березні 1997 р. Тернопільський осередок організації згодом поповнили визначні науковці-філологи сучасності: доктори філологічних наук Д. Бучко, Р. Гром'як, О. Куца, М. Ткачук. У напрямках мовознавства і літературознавства сьогодні працює філологічна секція осередку, яку очолює доктор філологічних наук, професор Любов Струганець.

Наукові зацікавлення учасників філологічної секції виразно представлені у програмах березневих засідань та наукових сесій осередку. Наприклад, починаючи від 2010 р. висвітлюється проблематика *мовознавства* (нормування українського правопису; кодифікаційні та лексикографічні процеси; семантико-стилістична і комунікативна характеристика різних пластів лексики; функціонування мови у соціумі, зокрема в різних дискурсах – художньому, медійному, розмовному, релігійному, спортивному; мовні портрети письменників; перекладацькі універсалії

¹¹ Григорій Возняк написав книжку «Математики – дійсні члени Наукового товариства імені Шевченка» (Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. 128 с.).

та якість мовного перекладу та б. ін.) та *літературознавства* (концепти, мотиви й тематика творчості письменників минулого і сучасності; індивідуальний стиль знакових літературів; епістолярій письменників; міжнаціональні літературні зв'язки та ін.).

Членами сучасної філологічної секції Тернопільського обласного осередку НТШ є активні діячі гуманітарної сфери краю: вчителі й викладачі, журналісти, редактори, бібліотекарі, письменники, культурологи, фольклористи, краєзнавці та ін. До секції належить понад 70 учасників з Тернопільщини та з-поза її меж (Київ, Рівне, Чернівці, Полтава, Варшава, Ченстохова).

Науковий доробок сучасників достойно продовжує і доповнює пошуки в гуманітарному напрямку, зокрема філологічному, започатковані видатними земляками у середовищі НТШ наприкінці XIX – у першій половині XX ст., що засвідчує спадкоємність української науки у часовому та просторовому вимірі та непроминальність важливих для осмислення й практикування універсальних та національних істин та реалій.

З погляду сьогодення бібліографічний показник праць дійсних членів НТШ, уродженців Тернопільщини та тих, хто працював тут, має вагоме значення для підтвердження тяглості української філологічної науки у національному та міжнаціональному вимірі.

Наталія Дащенко

член Тернопільського обласного осередку НТШ,

кандидат філологічних наук, доцент